

■ **Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου**
Organizing Committee

Z o e G a v r i i l i d o u
A n g e l i k i E f t h y m i o u
E v a n g e l i a T h o m a d a k i
Penelope Kambakis-Vougiouklis

■ **Γραμματειακή Υποστήριξη**
Secretarial Support

Ioannis Anagnostopoulos
Maria Georganta
Polyxeni Intze
Nikos Mathioudakis
Lidija Mitits
Eleni Papadopoulou
Anna Sarafianou
Elina Chadjirapa

■ **ISBN 978-960-99486-7-8**

■ **Τυπογραφική επιμέλεια**

Νίκος Μαθιουδάκης
Ελένη Παπαδοπούλου
Ελίνα Χατζηπαπά

■ **Σχεδιασμός εξώφυλλου**

Νίκος Μαθιουδάκης

■ **Copyright © 2012**

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Democritus University of Thrace

Εργαστήριο Σύνταξης, Μορφολογίας, Φωνητικής, Σημασιολογίας, *+Μόρφωση* ΔΠΘ
Laboratory of Syntax, Morphology, Phonetics, Semantics, *+MorPhoSE* DUTH

Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας
International Conference of Greek Linguistics

www.icgl.gr

**ΠΑΡΩΝΥΜΕΣ ΛΕΞΕΙΣ. ΣΥΝΩΝΥΜΙΕΣ ΚΑΙ
ΠΑΡΕΤΥΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΣΚΑΠΕΤΩ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΣΚΑΠΙΑΖΩ ΚΑΙ
ΣΚΑΠΟΥΛΑΡΩ**

Χρήστος Α. Παπαρίζος
Σύμβουλος ε.τ.,
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
hristos.paparizos@gmail.com

ABSTRACT

While looking for words of latin origin in the local dialect of the Grammos area in Greece, we came across, among others, two vulgar modern greek verbs: the widely used σκαπουλάρω (skapouláro) and the verb σκαπιάζω (skapiázō) which is used in the cypriot dialect, both of them morphologically, phonetically and semantically connected with σκαπιτώ (skapitó), which is the verb of the research. In the following, the etymological and semantic autonomy of σκαπιτώ is attempted, as well as the understanding of the semantic connection and the possible interactions of the aforementioned verbs.

Λέξεις κλειδιά: paronyms, synonyms, folk etymology, dialects, dialect geography, Latinum Balcanicum

1. Το λαϊκό ρήμα σκαπιτώ στα ιδιώματα του Γράμμου

Πρόκειται για ένα από τα πλέον συχνόχρηστα ρήματα των ελληνικών ιδιωμάτων και της βλάχικης, το οποίο καλύπτει γεωγραφικά ολόκληρο σχεδόν τον ελλαδικό χώρο.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε μια ιστορική-γεωγραφική του εικόνα: το αντιπαραβάλλουμε τόσο μορφολογικά και φωνητικά όσο και σημασιολογικά με δύο ρήματα ρήματα της νεοελληνικής, το πανελλήνιο και λαϊκό *σκαπουλάρω* και το *σκαπιάζω* της κυπριακής διαλέκτου –με τα οποία συγγέεται σε πολλές περιοχές, προκειμένου να φανεί η ξεχωριστή ετυμολογική αρχή του καθενός, οι υποτιθέμενες αλληλεπιδράσεις, καθώς και οι συνακλόουτες συνωνυμίες και μετασημασιολογήσεις. Παράλληλα, με σημεία αναφοράς ορισμένες αρχές της γλωσσογεωγραφίας, οι οποίες φαίνεται ότι ισχύουν στην προκειμένη περίπτωση, επιχειρούμε να ερμηνεύσουμε τις διαπιστώσεις στο μέτρο του ασφαλούς. Όπως αναφέρεται πιο πάνω, ο εντοπισμός του «προβλήματος» έγινε στο πλαίσιο έρευνας που διεξάγουμε με αντικείμενο τον εντοπισμό λατινογενών λέξεων στα γλωσσικά ιδιώματα του Γράμμου.

1.1 Μορφή και σημασίες

Στα ιδιώματα του Γράμμου εμφανίζεται με τη μορφή *σκαπιτάου*, -τώ, για τους χρήστες του Βορείου ιδιώματος που δεσπόζει στην περιοχή, και *σκαπετώ* για τους χρήστες του Ημιορείου και Νοτίου ιδιώματος της ίδιας περιοχής:

Σκαπιτάου, -τώ {[ska-pi-táu] αόρ. *σκαπέτσα* [ska-ré-tsa]}:

1α. αμετάβ. "περνώ την κορυφογραμμή και χάνομαι στον ορίζοντα": *του λύκου¹ τον ουρμίνιβαν κι αυτός ίλιγι: τα πρόβατα σκαπέτσαν*, παροιμ. για ισχυρογνώμονα· β. για ουράνια σώματα "δύω": *σκαπέτσι ου ήλιους για τ μιάς* "ο ήλιος βασίλεψε για μιάς· είναι πια αργά", παροιμ, Τσίγκαλ. I 190, 183·
2. μεταβ. / αμετάβ. "καταπίνω κάτι": *μι πουνάει ου λιμός κι δε "μπουρώ² να σκαπιτίσου* Ρίζοπ.· Μάνος 52· γενικά, "περνά από το άλλο μέρος, ράχης, βράχου, ορίζοντα, ποταμιού".

¹): ουρανική προφορά του λ.

² Το μ ως εκθέτης: "μπουρώ [mburó], "μπ [mb], για άρθρωση του προένρινου [b].

Αντίθετο: *ξιμιντανίζου* "ερχόμενος ξεπροβάλλω στην κορυφή πρανούς" (< ξε- + τουρκ. *meydan* "προσκήνιο, ξέφωτο, πλατεία" + παραγ. τέρμα -ίζου).

1.2 Ελάχιστη ενδεικτική γεωγραφική εξάπλωση

Γέρμας Καστοριάς, Βόιο, Γρεβενά, Γιάννενα, Έβρος, Τρίκαλα *σκαπιτάου*, -ώ ~ Θεσπρωτία, Πυρσόγιαννη, Μεσσηνία *σκαπετώ* ~ Κρήτη *σκαπετέρνω* "περνώ ύψωμα και εξαφανίζομαι", συνών. *ξεσκαπουλάρω*, *σκαπουλίζω*. Αρκαδία *σκαπετάω* "χάνομαι στον ορίζοντα· διαφεύγω". Κοζάνη *σκαπιτώ* "το σκάω· κρύβομαι". Όλυμπος *σκαπιτώ* "φεύγω, χάνομαι, δραπετεύω, το σκάω". Πήλιο, Σέρρες *σκαπιτίζου* "δραπετεύω". Σάμος *σκαπιτίζου* "διαφεύγω, ξεφεύγω", συνών. *σκαπλάρου*. Αιτωλία: *σκαπετάω* "φεύγω γρήγορα, διαφεύγω". Ήπειρος *σκαπιτάου* "πετάω κάτι· εξαφανίζομαι πίσω από τον λόφο". κοινή ν.ε. και νότια ιδιώματα *σκαπετώ* "εξαφανίζομαι στο ορίζοντα· διαφεύγω, γλιτώνω". βλάχ. *skáritu* "δύω· εξαφανίζομαι στον ορίζοντα· καταπίνω". λαϊκ. ρουμ. *scăpătă* "δύω, βασιλεύω· ξεπέφτω, φτωχαίνω". ιταλ. *scárito*, απρφ. *scapitare*, "χάνω, υστερώ, υπολείπομαι, ζημιώνω οικονομικά ή ηθικά". αλβαν. *shkuretónj*, *kapetónj*, *kapërcëj* "(πηδώντας) υπερβαίνω εμπόδιο, ξεπερνώ". Δεν εντοπίσαμε τη λέξη στις ανατολικές διαλέκτους Κύπρου και Πόντου.

Ετυμολογικό πεδίο

– *σκάπιτου*, του {{skáritu} ουσ.}: "το αόρατο πίσω μέρος ενός υψώματος· αντιπρανές" Τζώτζη. ΕΕΔ Βόιο *σκάπιτου* ~, Γέρμας, τοπωνύμιο *Σκάπιτου* "όπου υπάρχει καμπή εδάφους". Γρεβενά *σκάπιτους*, ου ~ και, μεταφορικά, *κατάποση*". Όλυμπος *σκάπιτου* "φυγή". Αρκαδία *σκάπετο* ~ Αιτωλία *σκαπέτι*, το "τρέξιμο". Ε < *σκαπιτώ*, ό.π.

– Βιβλιογραφία και Πηγές. Γέρμας: Γεωργίου 212· Βόιο: Παπανικολάου 221· Γρεβενά: Παπαϊωάννου 120· Θεσπρωτία, Πυρσόγιαννη, Γιάννενα: Μπόγκας II 178, 247, I 347 και Αραβαντινός 83· Κρήτη: Ξανθινάκης 594· Κοζάνη: Ντίνας 2005:450· Όλυμπος: Μπασλής 226· Αρκαδία: Μαθές 205· Σέρρες: Πασχαλούδης 237· Σάμος: Δημητρ. VII 433· Πήλιο: Λιάπης 404· Αιτωλία: Κουβέλης 110· βλάχ.: Parahagi 222, 1063· ρουμ.: Dex online λ. *scăpătă*· ιταλ.: Battaglia λ. *scapitare*¹· αλβαν.: G. Meyer 175, Γκίνης 363.

1.3 Ιστορία της λέξης – Ετυμολογία – Υποθέσεις

Οι επικρατέστερες εκδοχές συγκλίνουν στο λατινικό ρ. *capito*, ως ετυμολογική αρχή:

ΕΤΥΜ α1. < βλάχ. *skáritu* < μεσν. λατ. *cárito* "τερματίζω, είμαι στο όριο, συνορεύω".

α2. < βλάχ. *skáritu* < λατ. **ex-cárito* "ξεπερνώ το σύνορο", σύνθετο: < πρόθημα *ex-* + μεσν. λατ. ρ. *cárito* "τερματίζω, είμαι στο όριο, συνορεύω", με μετασχηματισμό-υπέρθεση του επιθ. *capitalis* "κεφαλικός" < λατ. *caput* "κεφάλι". Parahagi 49, 1063, 222, 1315· πβλ. Νικολαΐδης 480. Du Cange lat., λ. *capitare*¹.

Η ίδια ετυμολόγηση με το *scáritu* προτείνεται και για το αντίστοιχο ρ. *scăpătă* ~ της ρουμανικής. Du Cange lat. λ. *capitare*¹. www.ducange.enc.sorbonne.fr, λ. Meyer-Lübke 1635· Dex online λ. *scăpătă*· πβλ. Parahagi 49, 1063.

Άλλες υποθέσεις

β. < ιταλ. *scárito* "ζημιώνω οικονομικά ή ηθικά" < **ex-cárito*, ό.π. Battaglia λ. *scapitare*¹· Cortelazzo-Zolli λ. *scapitare*³· Dex online λ. *scăpătă*. Σύγκρινε Meyer-Lübke 2651 και Pianigiani λ. *scapitare*· πβλ. προβηγκιανό *descaptar*.

γ. < αρχ. *σκάπετος* "τάφρος" < *σκάπτω*. Βλ. και Λιάπης 404· Chantraine 1011.

Η δεύτερη (β) πρόταση ετυμολόγησης, παρατίθεται ως υπόθεση εργασίας, εφόσον η πρώτη (α) φαίνεται περισσότερο πιθανή, τουλάχιστο για το εξεταζόμενο Ιδίωμα. Ο ιδιωματικός τύπος συμφωνεί με εκείνον της βλάχικης μορφολογικά και σημασιολογικά σε όλο το εύρος των σημασιών του, χωρίς εμφανή σημασιολογική σχέση με τον αντίστοιχο *scárito* της ιταλικής, ο οποίος μαρτυρείται με την ίδια σημασία "ζημιώνω" από τον 13^ο αι. (Cortelazzo-Zolli ό.π.). Σημειώνεται ότι, ενώ ο Parahagi 41, ένας από τους εισηγητές της (α) υπόθεσης υποστηρίζει πως οι ιταλικές λέξεις εισήλθαν στη βλάχικη, κατά κανόνα, μέσω της ελληνικής, στην προκειμένη περίπτωση θεωρεί το *σκαπιτώ* δάνειο της ελληνικής από τη βλάχικη και, περαιτέρω, από τη λατινική, χωρίς αναφορά σε μεσολάβηση της ιταλικής. Η παρουσία του τύπου με τις σημασίες "εξαφανίζομαι στον ορίζοντα· δύω" στα ελληνικά, στα βλάχικα και στα ρουμανικά θα μπορούσε, ίσως, να αιτιολογήσει την υπόθεση ότι το *σκαπιτώ* ως μορφή και σημασία ανάγεται στη μεσαιωνική *βαλκανική λατινική (Latinun Balcanicum)*· πβλ. Ντίνας 2006: 225.

Για ό,τι αφορά την (γ) υπόθεση, ο τύπος *skáritu* θα μπορούσε να καταταγεί στο λεξιλόγιο εκείνο της μεσαιωνικής λατινικής, στο οποίο περιλαμβάνονται λέξεις με ρίζες μη λατινικές, προερχόμενες από γλώσσες κατακτημένων λαών, εάν αποδειχτεί ότι ανήκει στο ελληνικό γλωσσικό υπόστρωμα της βλάχικης· όπως δηλαδή οι ομηρικές *τάτας*, *τέτα* και άλλες λέξεις που είναι κοινές σε ελληνικά ιδιώματα, στη βλάχικη και στην ευρύτερη μεσαιωνική λατινική· βλ. Meyer-Lübke 1890: 19· πβλ. Μπουσμπούκης 183.

Ακόμη, θα μπορούσε να διατυπωθεί η υπόθεση ότι οι διαφορές σημασίας του *σκαπιτώ* από το ιταλικό *scárito* θα μπορούσαν να αναζητηθούν στην απόσταση χώρου και χρόνου που διαφοροποίησε χώρισε τους δύο τύπους, κυρίως σημασιολογικά. Η ιστορία στην προκειμένη περίπτωση μας παρέχει τα εξής δεδομένα:

Τα Βαλκάνια –όπως και η Ιβηρία– αποτελούν «πλευρική» και απομονωμένη περιοχή μέσα στον εκτεταμένο λατινόφωνο χώρο της μεσαιωνικής εποχής, σε αντίθεση προς το λεγόμενο γαλλο-ιταλικό κέντρο. Παράλληλα, οι πιο νέοι τύποι περιόριζαν τους αρχαιότερους στα απόμερα σημεία του λατινόφωνου χώρου. Οι συνθήκες αυτές θα μπορούσαν να είναι αιτιολογήσουν την υπόθεση ότι οι βαλκανικοί τύποι *σκαπιτώ* /*scáritu*, *scáráta* μπορεί να είναι παλαιότεροι, λειτουργήσαν σε διαφορετικό γεωγραφικό - κοινωνικό περιβάλλον, αποτύπωσαν με διαφορετικό τρόπο την πραγματικότητα και γι' αυτό είχαν αυτόνομη εξέλιξη. Σύμφωνα με την (α) υπόθεση, από τις τέσσερις, τουλάχιστο, διάφορες σημασίες του μεσαιωνικού *capitare* οι Βαλκάνιοι ομιλητές υιοθέτησαν εκείνη που σχετίζεται με την υπέρβαση του ορίζοντα "πέραςμα υψώματος· δύση". Η υπόθεση αυτή υποστηρίζεται από τον συνδυασμό τριών αντίστοιχων «κανόνων» της γλωσσογεωγραφίας: της «απομονωμένης περιοχής», των «πλευρικών περιοχών» και της «μεταγενέστερης περιοχής»· βλ. Coseriu 59 κ.ε.· Du Cange ό.π.

2. Σκαπιτώ, σκαπουλάρω (ε)σκαπιάζω· αλληλεπίδραση, επικάλυψη σημασιών και μετασημασιολόγηση

Από τη «γεωγραφική εξάπλωση» (ό.π.) μπορεί να παρατηρήσει κανείς μια τάση επέκτασης της σημασίας του *σκαπιτώ* από εκείνη της βλάχικης, των ιδιωμάτων του Γράμμου και των περισσότερων, ίσως, περιοχών του ελλαδικού χώρου, ώστε να καλύπτει και τη σημασία "δραπετεύω", χωρίς, βέβαια, να σχετίζεται με τη σημασία του ιταλικού *scárito*. Σε πολλά ιδιώματα και, κυρίως, στην κοινή ν.ε. τείνει να ταυτιστεί με το ρ. *σκαπουλάρω*, με το οποίο σε πολλές περιοχές συμπίπτει σημασιολογικά και χρησιμοποιείται ως συνώνυμό του. Τέλος, σε πολλές περιοχές αποστασιοποιείται τελείως από τη σημασία "περνώ την κορυφογραμμή και χάνομαι στον ορίζοντα· δύω· καταπίνω".

Παράλληλα, σε ελληνικά λεξικά που επιχειρήσαν μέχρι σήμερα ετυμολόγηση της λ. *σκαπετό* παρατηρείται η αναγωγή της στο ιταλικό *scappáre* "ξεφεύγω, δραπετεύω"· σχετ. βλ. λεξικά Δημητράκου, Σταματάκου, Τεγόπουλου-Φυτράκη και Δορμπαράκη. Σύμφωνα με την ιταλική λεξικογραφία, τουλάχιστο, οι ετυμολογικές αρχές των ρ. *scapoláre* και *scappáre* έχουν, αντίστοιχα, ως εξής:

ι. *σκαπουλάρω* "ξεμπλέκω, διαφεύγω κίνδυνο, γλιτώνω" (Λεξικό Κοινής Νεοελλην., Α.Π.Θ. 2114)
ETYM < ιταλ. απαρέμφ. *scapoláre* "ξεμπλέκω· τα καταφέρνω· γλιτώνω" < παρασύνθετο ρ. ομιλ. λατ. **excapuláre* "βγάζω τη θηλιά, ξεμπλέκω, λύνομαι" < αφαιρ. πρόθημα *ex-* "εκτός" + λατ. *capulus* (< ρ. *carpio*) "σχονί, θηλιά, αγχόνη"· κατ' επέκτ., το **excapuláre* θα σήμαινε "απελευθερώνομαι από σύλληψη ή γλιτώνω από αγχόνη". Cortelazzo-Zolli, λ. *scapoláre*³. Pianigiani λ. *skapoláre*¹.

ιι. (ε)σκαπιάζω. Το ρήμα αυτό της κυπριακής ελληνικής είναι πιθανό δάνειο του ιταλικού *scappáre* (13^{ος} αι.) ή του προβηγκιανού *escapar* "γλιτώνω, σώζομαι, απελευθερώνομαι"·

ETYM < παρασύνθετο ρ. ομιλ. λατ. **excapáre* "βγάζω την κάπα (για να φύγω πιο γρήγορα)" < αφαιρ. πρόθημα *ex-* + *cáppa*. Γιαγκουλλής 23, 85· Cortelazzo-Zolli ό.π.

Από το *excapáre* της ομιλούμενης λατινικής προέρχονται επίσης το βλάχικο *ascáru*, το ισπανικό και πορτογαλικό *escapar*, το γαλλικό *échapper*, το αγγλ. *escape* κ.ά.

3. Συμπεράσματα και απόπειρα ερμηνείας

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το *σκαπιτώ* δεν έχει ετυμολογική σχέση με τα *σκαπουλάρω* και (ε)σκαπιάζω, ενώ ιστορικά δεν έχει ούτε σημασιολογική. Αντίθετα, ιστορικά σημασιολογική σχέση συνδέει μόνο τα *σκαπουλάρω* και (ε)σκαπιάζω, μεταξύ τους. Τα τρία ρήματα ανάγονται σε διαφορετική ετυμολογική αρχή το καθένα, εφόσον αντιστοιχούν σε τρία διαφορετικά θέματα.

Κατά τα άλλα, εδώ μπορεί να παρατηρήσει κανείς τα εξής: την παρετυμολόγηση του ρήματος *σκαπιτώ* και την ετυμολογική του σύγχυση με τα (ε)*σκαπιάζω* και –τουλάχιστο τη σημασιολογική– με το *σκαπουλάρω*. Τη σύγχυση στη χρήση των λατινογενών θεμάτων *σκαπιτ(-ώ)* και *σκαπουλ(-άρω)*, μορφολογικά και σημασιολογικά και, παράλληλα, την τάση σημασιολογικής υποκατάστασης του *σκαπιτώ* από το *σκαπουλάρω* στον ελλαδικό χώρο.

Τα γεγονότα αυτά συνδέονται πιθανόν με παράγοντες που επισημαίνει η γλωσσογεωγραφία, όπως με τη λεγόμενη *παθολογία των λέξεων*, με τον πραγματολογικό παράγοντα και με τη *λαϊκή ετυμολογία*.

Γίνεται εδώ λόγος για «παθολογία λέξης», με την έννοια ότι μια λέξη –εδώ το *σκαπιτώ*– χάνει μέρος της αρχικής της αναφορικής σημασίας στο μέτρο που «καλύπτεται» πλέον σημασιολογικά από το *σκαπουλάρω*. Έτσι, θα μπορούσε να γίνει λόγος για μορφή «σημασιολογικής αφομοίωσης» του *σκαπιτώ* από το *σκαπουλάρω*, με δυναμική ολικής αφομοίωσης δυνάμει του γλωσσικού νόμου της οικονομίας: τέλος, για μορφή κατά προσέγγιση συμφυρμού των ίδιων λέξεων, εφόσον αυτές παρουσιάζουν φωνητική ομοιότητα και, με το πέρασμα του χρόνου, σημασιολογική συγγένεια. Είναι ανάγκη, ωστόσο, να διευκρινίσουμε στο σημείο αυτό ότι, αν λάβει κανείς υπόψη του τις σημασίες των λέξεων *σκαπιτώ*, *σκαπουλάρω* και κατά δεύτερο λόγο, του κυπριακού (ε)*σκαπιάζω*, θα παρατηρήσει ότι το μόνο κοινό σημασιολογικό στοιχείο που είχαν εξαρχής οι λέξεις αυτές είναι η γενική, ουδέτερη έννοια του "φεύγω" (πβλ. και Coseriu 51).

Από πραγματολογική άποψη, για να προσεγγίσουμε τον ειδικό τρόπο διαμόρφωσης των σημασιών του *σκαπιτώ* στον βαλκανικό χώρο, αφενός, και την υποτιθέμενη προϊούσα «παθολογία» τους, αφετέρου, θα επικαλεστούμε τη θέση ότι οι σημασίες των λέξεων διαμορφώνονται με βάση τις συγκεκριμένες γλωσσικές πράξεις: πβλ. Coseriu 50 και Parahagi 43, για λέξεις της συγκεκριμένης περιοχής. Το γεγονός, λοιπόν, ότι η λέξη *σκαπιτώ* προσέλαβε και διατήρησε τις σημασίες "περνώ την κορυφογραμμή και χάνομαι στον ορίζοντα", "δύω", "καταπίνω" οφείλεται προφανώς στη γεωφυσική διαμόρφωση του πεδίου δραστηριοτήτων των χρηστών, το οποίο ήταν επί αιώνες τα βουνά, σε συνδυασμό με την κτηνοτροφία, νομαδική και μη, και τις χερσαίες μεταφορές. Αντίστροφα, η τάση περιορισμού και υποκατάστασης των σημασιών παρουσιάζεται, ίσως, στο μέτρο που χρήση τους συμπίπτει με τη συρρίκνωση της υπαίθριας κτηνοτροφικής ζωής, με τη διάδοση της λέξης και σε μη ηπειρωτικές, πεδινές περιοχές, με την αστικοποίηση και με την πάροδο του χρόνου: με άλλους όρους, στο μέτρο που ο τύπος *σκαπιτώ* ως γλωσσικό σημείο χάνει τα αρχικά σημεία αναφοράς του. Συναφής αιτία με την προηγούμενη θα μπορούσε θεωρηθεί το γεγονός της μίμησης ιδιωμάτων μεγαλύτερης περιωπής, όπως η επικράτηση της κοινής ν.ε. με το πρότυπο της γλώσσας των αστικών κέντρων και των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Στη γλωσσογεωγραφική προσέγγιση λαμβάνεται επικουρικά υπόψη και η συμβολή της λαϊκής ετυμολόγησης των λέξεων στη διαμόρφωση της μορφής / σημασίας τους σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Ενώ δηλαδή για τον γλωσσολόγο το *σκαπιτώ* είναι τύπος που προέρχεται από το *scapito*, είναι πιθανό για τον απλό ομιλητή να συνδέεται με το *scapolo* / *σκαπουλάρω* και με τη σημασία "διαφεύγω, γλιτώνω" του *σκαπουλάρω*, μέσω της ουδέτερης, αλλά κοινής έννοιας του "φεύγω": πβλ. Coseriu 50 κ.ε.

3.1 Σύνοψη

Από τα στοιχεία που εκθέσαμε, η ετυμολογική αρχή του ρήματος *σκαπιτώ* δεν φαίνεται να συμπίπτει με την αρχή κανενός από τα παρώνυμα ή συνώνυμά του. Το ρήμα αυτό έχει επίσης τη δική του διακριτή σημασία, "ξεπερνώ όριο ή εμπόδιο", "δύω", και διαστέλλεται σημασιολογικά προς τα *σκαπουλάρω* και *εσκαπιάζω*, με μια βασική ειδοποιό διαφορά: δεν έχει όπως εκείνα αρνητική σημασία. Ωστόσο, η λεξικογραφία κατά κανόνα το ανάγει ετυμολογικά στο ιταλικό *scappare*, ενώ σε πολλές περιοχές της Ελλάδας του αποδίδεται η σημασία του *σκαπουλάρω*. Η ταύτιση με το τελευταίο του έχει επιφέρει «σημασιολογική στένωση» στο *σκαπιτώ* και, κυρίως, «υποτίμηση»³ εξαιτίας του αρνητικού φορτίου των εννοιών "το σκάω - δραπετεύω" του *σκαπουλάρω*.

Ας σημειωθεί, τέλος, ότι, πέρα από όσα αναφέραμε, το φαινόμενο της σύγχυσης θεμάτων διάφορων γλωσσών, για διαφορετικούς λόγους, είναι σύνθητες σε περιοχές της Βαλκανικής, όπου επί αιώνες έρχονταν σε επαφή άνθρωποι και γλώσσες, όπως η ελληνική, η βλάχικη, οι ιταλικές διάλεκτοι, η αλβανική και η νοτιοσλαβική.

³ Επίσης *επιδείνωση*: έτσι αποδίδει τον αγγλικό όρο *rejection* ο Γ. Ξυδόπουλος, μεταφραστής του Λεξικού του Ντ. Κρύσταλ 507, 454, 166, ενώ αντίστοιχα οι Μ. Μητσιάκη και Α. Φλιάτουρας στο Α. McMahon 256 χρησιμοποιούν τη λέξη *χειροτέρευση*. Επίσης, στην ελληνική λεξικογραφία χρησιμοποιείται για τον ίδιο όρο η λέξη *δείνωση*.

Βιβλιογραφία

- Battaglia, Salvatore. 1995, ristampa. *Grande Dizionario della Lingua Italiana*. Torino, Unione Tipografico-Editrice Torinese, prima edizione 1994.
- Chantraine, Pierre 1999. *Dictionnaire Étymologique de la Langue Grecque. Histoire des mots*. Paris 2ème édition Klincksieck.
- Cortelazzo, Manlio & Zolli, Paolo. 2008. *Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*. Bologna, 2a ed. in vol. unico, 1^a ed. 1979, Zanichelli.
- Coseriu, Eugenio. 1977. *El hombre y su lenguaje*. Editorial Credos, Madrid, σελ. 103-158. Μετάφραση Κ. Μηνάς, *Η γλωσσολογία*, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη] 1982.
- Dex online. *Dictionare ale Limbii Romane*. <http://dexonline.ro>
- Du Gange, Ch. κ.ά. 1840, επιμ. G. A. L. Henschel. *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis*, με τα συμπληρώματα του D. R. Carpentier. Parisiis, tomus primus, εκδ. fratres Didot, Institutii REGII Franciae Typographici. www.ducange.enc.sorbonne.fr
- Meyer, Gustav. 1891. *Etymologisches Wörterbuch der Albanischen Sprache*. Strasburg, ed. Verlag von Karl Trühner.
- Meyer-Lübke, Wilhelm. 1890, trad. française E. Rabiet. *Langues Romanes*, tome 1er *Phonétique*. , Paris, E. Welter, éditeur.
- Meyer-Lübke, Wilhelm. 1935. *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. 3. Wollständig Neubearbeitete Auflage. Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- McMahon, April M.S. 2003. Μετάφρ. Μ. Μητσιάκη, Α. Φλιάτουρας, επιμ. Ι. Μανωλέσου. *Ιστορική Γλωσσολογία - Θεωρία της γλωσσικής μεταβολής*, Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο.
- Papahagi, Tache. 1974. *Dictionarul Dialectului Aromân*. București, Editură Academiei Republicii Socialiste România.
- Pianigiani, Ottorino. *Vocabolario Etimologico della Lingua Italiana*, versione web: www.etimo.it
- Αραβαντινός, Παναγιώτης. 1909. *Ηπειρωτικόν Γλωσσάριον*. Αθήναι, Τυπογραφείον Π.Α. Πετράκου.
- Γεωργίου, Χρίστος. 1962. *Το γλωσσικό ιδίωμα του Γέρμα Καστοριάς*. Θεσσαλονίκη, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών.
- Γιαγκουλλής, Κωνσταντίνος. Γ. 2003. *Οι λατινικές και λατινογενείς λέξεις της κυπριακής διαλέκτου*. Λευκωσία.
- Γκίνης, Ν. 1998. Επιμ. Γ.Δ. Καψάλης. *Αλβανο-Ελληνικό Λεξικό [Fialor Shqip- Greqisht]*. Ιωάννινα, εκδ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Δημητρίου, Νικόλαος. 1996. *Λαογραφικά της Σάμου. Λεξικό του γλωσσικού ιδιώματος της Σάμου*, τ. VII, Αθήνα.
- Δορμπαράκης, Παναγιώτης. 1996. *Ετυμολογικό Ερμηνευτικό Λεξικό της Νεοελληνικής κατά ετυμολογικές οικογένειες*. Αθήνα, 2^η εκδ. Σπουδή.
- Κατσούδα, Γεωργία. (υπό έκδοση). «Η ετυμολογία σε διαλεκτικά γλωσσάρια & λεξικά: παραδείγματα από το κυθηραϊκό ιδίωμα». Κομοτηνή, *Πρακτικά του 10^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (1-4 Σεπτεμβρίου 2011)*.
- Κουβέλης, Μπάμπης. 1999. *Λεξιλόγιο του Ξηρομέρου*. Αθήνα.
- Κρύσταλ, Ντέιβιντ. 2000. Μετάφρ. Γ. Ξυδόπουλος. *Λεξικό Γλωσσολογίας και Φωνητικής*. Αθήνα, εκδ. Πατάκης.
- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*. 1998. Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- Λιάπης, Κώστας. 1996. *Το γλωσσικό ιδίωμα του Πηλίου*. Βόλος, εκδ. Ωρες.
- Μαθές, Γιάννης. 2009. *Παροιμίες και ιδιωματικές εκφράσεις Αρκαδίας. Λεξικό ντοπιολαλιάς Αρκαδίας*. Πειραιάς.
- Μάνος, Κωνσταντίνος. 1962. *Λαογραφία Επταχωρίου – Βοΐου*. Αθήνα.
- Μπασλής, Ιωάννης. 2010. *Το Γλωσσικό Ιδίωμα του Ολύμπου*, τ. α': *Το Ιδιωματικό Λεξιλόγιο*. Αθήνα, εκδ. Εναστρον.
- Μπόγκας, Ευάγγελος. 1964 α' τόμος: *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου. Γιαννιώτικο και άλλα λεξιλόγια*. Ιωάννινα, εκδ. Εταιρία Ηπειρωτικών Μελετών.
- Μπόγκας, Ευάγγελος. 1966. β' τόμος: *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου. Γλωσσάρια Βορ. Ηπείρου, Θεσπρωτίας, Κόνιτσας κ.ά.* Ιωάννινα, Εκδ. Εταιρία Ηπειρωτικών Μελετών.
- Μπουσμπούκης, Α.Δ. 1982. *Το ρήμα της αρωμονικής. Μορφολογική ανάλυση. Διδακτορική διατριβή*, Αθήνα, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Ντίνας, Κώστας. 2005. *Το Γλωσσικό Ιδίωμα της Κοζάνης*. Β' τόμος. *Γλωσσάριο του ιδιώματος της Κοζάνης*. Κοζάνη, Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης.
- Ντίνας, Κώστας. 2006. «Η κουτσοβλαχική στο πλαίσιο των νεολατινικών γλωσσών. Το παράδειγμα του ιδιώματος της Σαμαρίνας». Στο: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, *Όψεις της Δυτικής Μακεδονίας*. Φλώρινα, Βιβλιολογείον, 225-237.
- Ξανθινάκης, Αντώνιος. 2009. *Λεξικό Ερμηνευτικό και Ετυμολογικό του δυτικοκρητικού γλωσσικού ιδιώματος*. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 4^η έκδ.
- Παπαϊωάννου, Μιλτιάδης. 1976. *Το γλωσσάριο των Γρεβενών*. Θεσσαλονίκη, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών.
- Παπανικολάου, Φώτιος 1973. *Γλώσσα και λαογραφία επαρχίας Βοΐου*. Θεσσαλονίκη, Εκδ. Βοϊακής Εστίας, αριθ.2.
- Πασχαλούδης, Νικ. 2000. *Τα τερπινιώτικα και τα νιγριτινά. –Ένα γλωσσικό ιδίωμα της Βισαλτίας Σερρών*. Αθήνα.
- Τζωτζή-Νικολάου, Ελευθερία. 25-7-2010. "Το λεξιλόγιο της Κυψέλης Καστοριάς". Συνέντευξη στον συγγραφέα, Μανιάκι Καστοριάς.
- Τσίγκαλος, Δημήτριος. 1982. *Ο λαός μας μέσα από τις παροιμίες. Πενκοχώρια Επταχωρίου, (Βοΐου, Γράμμιο, Πίνδου)*. Θεσσαλονίκη.